

Laudáció

KARÁTSON GÁBOR

a

JUSTITIA REGNORUM FUNDAMENTUM-díj
átadása alkalmából

A szó, a gondolat, a látomás, a tettek embere.

„Az élet misztériumát emberi kéznek szentségtelenül érintenie nem szabad”. Egy elmélyülten alkotó, nyughatatlanul kutató szellem fordultatos, tevékeny életének, munkásságának összefoglalása is lehetne ez, dióhéjban - a jelen nemzedék számára, az eljövendők érdekében. Ahogy Deák Ferenc sajtótörvénye egyetlen lakonikus mondatból állna („Hazudni nem szabad”), Karátson Gábor is megalkotta eképpen az optimális természetvédelmi törvényt. S persze Deákhhoz hasonlóan jól tudja, hogy annak érvényesüléséhez napjaink világában hiányoznak a szellemi, de főként a morális alapok. Ahogy keserűen összegzi: „az általánosan meghirdetett politikai elvek szerint szükség van némi környezetvédelemre. Elvileg nagymértékűre; gyakorlatilag szinte semmire”. S hogy mi vezetett ide? Karátson Gábor írásaiból világos képet nyerhetünk az emberiséget ma már létében fenyegető ökológiai válság kialakulásának okairól, s bár nehezen járható, de talán az egyedül járható kiutat is megmutatja. A magyar nemzet a Kossuth-díjjal igyekezett kifejezni a művész és filozófus életműve iránti nagyrabecsülését; a nemzeti jogvédelem központi intézményeként a jövő nemzedékek életminőségéért tett szolgálatait szeretnénk elismerni. Karátson Gábor Justitia Regnorum Fundamentum díja valójában az odaítélőnek megtiszteltetés, s a méltatás legodailobb módja, ha az ő szavait idézzük fel, s tanulunk belőle mindannyian.

„A Földön ma két folyamat egyszerre zajlik. Egyfelől a természettudomány és a technika megállíthatatlan fejlődése sodor magával valamerre - hívei szerint fölfelé; másfelől a természet maga, s az emberi szellem ugyanilyen sebességgel hanyatlik”. „Egy nyolcezer éves fejlődés lepleződik le. Logikusan adódott egyik lépés a másikból, mindinkább kivonódott a természetből a szellem, maradt csak a nyereségre való törekvés”. „A tiszteletlen embereken semmi sem segít, mert az sem érdekli őket, hogy esetleg harminc év múlva a földi élet posványá válik. Ezeket az embereket semmi sem érinti meg. Ahogy a Szentírás mondja: Megkövesedett a szívetek.” „Voltak, akik ezt már az elején észrevették. Most elérkeztünk a kritikus törésponthoz, amikor egy hosszú-hosszú fejlődés kérdőjeleződik meg”. „Most meg tudnánk fordítani az egész folyamatot. De egy világtörténelmi, egy léttörténelmi fordulathoz kellene bekövetkeznie. Más nem segít.” „A radikális fordulat, ha lesz, nem a tudományból ered majd, s nem is jobbító szándékainkból (bár szükség van ezekre is), hanem egy olyan alapító intuícióból, amellyel a szellem önmagát a létező teljességével új viszonyba hozza”.

„A Lét és Nemlét ősforrásaihoz kell visszatérnünk; túl a tárgyi világon. Abba a mélységbe, amelyben minden egyes lény és dolog gyökeredzik”. „Ezek a formák nem hiába lettek ilyenek. Évmilliókig dolgozott rajtuk valaki. A föld mélyét és az eget, mint valami élő szobrot, létrehozta. És ezt nem vagyunk hajlandók megérteni”. „Emberek, állatok, sziklák, fák, folyók Lét és Nemlét tekintetében, kozmikus méltóságukat illetőleg egyenrangúak”. „Egy ország nemcsak hogy nem csak

a gazdagoké és hatalmasoké, de nem is csupán az embereké. A sündisznóké is, ugyanannyira, a halaké, a szikláké, férgeké, füveké, kutaké, szántóföldeké, folyóké”. „Az ország a köveké is. A gyökereké. Ők maguk az ország. És persze a folyó is, az talán legkivált az.” „Valamikor régen úgy tartották, hogy egy folyó vagy egy földkupac így, ahogyan itt van, önmagában szent, és csak akkor szabad hozzányúlni, ha nagyon muszáj”.

Mintha bizony Isten különálló fizikai tárgyakat teremtett volna, és nekünk módunkban állna őket tetszésünk szerint csoportosítani és átcsoportosítani. Rétekből, szántóföldekből, dombhajlatokból, anyaföldből például zagytározókat csinálni. Valamennyi példa azt mutatja, hogy ez nem így van. „Amit Isten egybeszerkesztett, ember el ne válassza” – mondta Jézus, és ez a mondás nem csak a házasságra áll. Nemcsak a férfit és a nőt szerkesztette egybe az Isten, hanem a rétet és a fűszálakat is, az eget és a madarakat, a hegyet és az erdőt, az erdőt és a vaddisznókat, őzeket, szarvasokat, a talajt és a gilisztát, a patakokat és a tisztaságot. Sok idejébe került ez az egybeszerkesztés, ezt nevezzük evolúciónak. Az egyes részek, a szem és a karmok, a torok és a lábak, a gleccser és a sivatag, a tenger és az erdő egymással fel nem cserélhetők”. „Ennek a méltóságnak sokkal inkább tudatában voltak a régi népek, akik például kukoricatermesztőkként a kukoricaistenek tiszteletére mutatták be szertartásaikat, mint a maiak, akik génmanipulációnak vetik alá a cserjét”. „A gyermek érzi még, hogy közte és a kő meg a fű között nincs olyan nagy különbség, ezek valahogy egy ismeretlen kontinuumot alkotnak”. A mai „hivatalos” gondolkodás viszont mindent szigorúan szétszabdál”. Túlságosan is régóta folyik már az evolúció elleni támadás azok részéről, akik nem haboztak a teremtés értelmére törni soha, egyetlen pillanatig sem: romhalmazzá, szeméttelpeppé változtatni a földet.

„Nem azért kell megváltoznunk, hogy megmeneküljünk, hanem azért, mert ilyennek lenni rossz. ... Mert ha azért akarunk megváltozni, hogy megússzuk az ökológiai krízist, akkor nem fogjuk megúszni. Nem bocsátanak meg az istenek, mert önzők vagyunk”. „Ha rádöbbenünk arra, hogy az állatokat, a fákat, a folyókat meg a sziklákat önmagukért szeressük, akkor mi is megmenekülünk. De ha állandóan azt számítgatják a mérnökök, hogy mit kell tenni ezért meg azért, akkor végünk van. Ezért tartom én nagyon fontosnak a kínai filozófiát, mert mindez élesen kiviláglik belőle”. „Sok évtizednyi munkába került, hogy legalább számomra nyilvánvalóvá váljék, festészet, költészet és írás s a kínai filozófusok fordítsa az én esetemben ugyanaz a munkaterület”.

Karátson Gábor komplex, a verbalitáson messze túlmutató, de festményei mellett szavakban is elbeszélni tudott felismeréseit az emberi szellem hanyatlását megelőzően létrejött kincsestárakból meríti, ahol az ősi tudás még megvan – régi korok, távoli földek és félreeső hazai zugok kultúrájából. Így vált - az '56-os forradalom és a Duna mellett - élete egyik meghatározó élményévé a gyimesi csángókkal, zenéjükkel, táncaikkal, s az általuk gondozott kárpáti völgyekkel való találkozás. „Szeretem a fenyőfákat, a sziklákat, az egész füves hegységet”. A forradalom eltírása után, a reá mért büntönyt követően bizonyos volt abban, hogy „magyarul ezentúl csak hazudni lehet, amire nem volt semmi kedvem; szerepe lehetett ennek is abban, hogy szabadulásom után a festészet, a leonardói „néma nyelv” iránti érdeklődésem újraéledt ... aminek későbbi ökológiai érdeklődésemmel is összefüggő mélyebb értelme is volt: a festészet a hivatalos, technicista világnyelvből rég kiszorított gondolatok kifejezésére is képes, s így bizonyos értelemben a költészet másik felének is tekinthető”. Biblia akvarelljeimmel nem illusztrálni akartam a Bibliát, hanem kérdéseket szerettem volna intézni a szent szövegekhez”. „Az álmodó kérdezés lehetővé teszi, hogy a szövegben rejtőz, bennünket gyógyító képek előlépjenek; és én egyebet sem szeretnék, mint hogy kérdéseimet föltehessem újra meg újra”.

A lila Milka-tehenek virtuális világában Karátson Gábor a művészetet ajánlja kiútként: „Ha én volnék a miniszter, előírnám, hogy a gyerekek az iskolában fél éven át csak fűvet fessenek vízfestéssel. Ha a gyerekek mind fűvet festenének fél évig, megváltozna egész Magyarország! Mert mély tudást közvetít az, ahogyan ezek a fűszálak állnak”. „A japánok nem hiába találták ki az ikebanát. Olyan tudást közvetít, amit nem is lehet igazán szavakba foglalni”. „Fogadni mernék, hogy nincs olyan politikai iskola, amelynek tanárai kihoznák ide a fiatalokat, és két héten át nézethetnek velük a patakot. A legfontosabb az volna, hogy érzékileg tapasztalják ezt meg, és akkor megváltozna a gondolkodásuk. Azért rohan a vesztébe ez a civilizáció, mert erre nincs tekintettel. Mindig azt akarják, hogy egy tökéletes, befejezett, tárgyi világ álljon elő e hihetetlenül gazdag keresgélés helyett”.

Lao-ce egyik versében azt mondja el, hogy a politikának kellene elsősorban tanulnia a hegyi pataktól. A patakzúgás egy nyelv, amelynek van egy mélységes, szavakba nem foglalható tudása is. Ezért kellene békén hagyni, amit természetnek nevezünk. A természetből ugyanis csak részeket vagyunk képesek megérteni akár filozófiailag, akár technikailag vagy képzőművészetileg”. „A kínai kultúrában, a kínai művészetekben fellelhető egy erős természetközelség”. „A magas kultúrák közül talán a kínai állt a legközelebb egy úgynevezett ökológiai gondolkodáshoz. Persze a navahók, a csejennek vagy a hopik is közel álltak a természethez (benne éltek), de ... bármilyen fájdalmas is, mi már nem tudnánk törzsekben élni. De az, hogy Kínában, egy nagy birodalom kultúrájában őriztek meg ilyen sok mindent ebből az eredeti, ősemberi gondolkodásból, még ma is sok mindenre megtaníthat”.

Már Gyimesközéplekon is „lám, a fából készült villanyoszlopot betonra cserélik. Racionálisan be lehet látni, hogy jobb a betonoszlop, nem fog elkorhadni. Mégis látom, ahogyan a romlás szétterjed körülötte. ... Ha még néhány ezer ilyen cserét végrehajtanak, olyan lesz ez a vidék, akár a Nagykörút. Állandóan egy részletet tökéletesítünk, jelen esetben azt, hogy a villanypózna ne korhadjon el. Bölcs gondolat. Ám a természet nem így gondolkodik, hagyja elkorhadni az oszlopot. A fa kidől, majd elkorhad, csupa élet minden. Az elkülönítő tökéletesítés magát a lényegét öli meg. És maradnak a zörgő részek. Hát ez a hegyi patak prédikációja. Isten szava. Azt mondja, hogy mindennek, ami történik, mélységes értelme és igazsága van”.

Apollinaire három „képzőművészeti erénye” - a tisztaság, az egység és az igazság Karátson Gábor egész életét megjellegzi. A képi világ, a fogalmazás és a lélek tisztasága, a börtönt is vállaló, hetedhét országot lélekben bekalandozó igazságkeresés, s az ott fellelt, az őskeresztény, az antik kínai vagy éppen a hopi szellemi kincsek intuitív ötvözése, s mindennek eredeti szintézise eredményezi sajátos, a legszebb értelemben vett multikulturalitáson alapuló életművet. Amelynek nem utolsó sorban integráns része az olykor profétikus közéleti felelősségvállalás. A szelíd ember határozott állásfoglalása, ős-kínai mintára. „A tao te king-ben van erről egy vers. Az ég alatt semmi sincs oly lágy, oly gyöngye,/ mint a víz,/ de ahogy elbánik a keménnyel és erőssel,/ abban sincs semmi hozzá fogható”.

„Én nem vagyok igazi mozgalmár vagy környezetvédő, csak bizonyos dolgokat nem tudok elviselni. Éveken át éltem dunai életet, nagy evezős voltam. És akkor elkezdtek építeni ezt a rohadt erőműrendszert, én meg úgy éreztem magam, mint egy sarokba szorított élőlény. Most akkor hová menjek? Kivándoroljak? Mert hát mi maradt nekem Magyarországból?” „Egyszer csak itt volt a Duna-mozgalom. Több mint húsz éve ennek, és csak nem akar véget érni. Nem akar véget érni a

fenyegetés”. „A Védegylet tulajdonképpen a Tisza-ciózás miatti rémületből született ... jött a Roosevelttéri fák kivágásának terve ... Mindent elmozdítanak, mindent kiásnak, mintha megőrültek volna!” Ahhoz, hogy az ember valahol viszonylag otthon érezhesse magát, kelljenek ezek a fák. Hogy ugyanott ugyanazok a fák álljanak, és ne három év múlva más fák”. Karátson Gábor nemcsak képpel, szóval tanít, hanem hétköznapi életével is, evezővel vagy sörrel a kezében. S ha bántják a Tiszát, a Dunát, mikrofon előtt, tömegeket lelkesítve. A szó, a gondolat, a látomás, a tettek bölcs és derűs emberét köszöntjük, s köszönjük amit értünk, gyermekeinkért, unokáinkért tett.

Budapest, 2014. július 4.